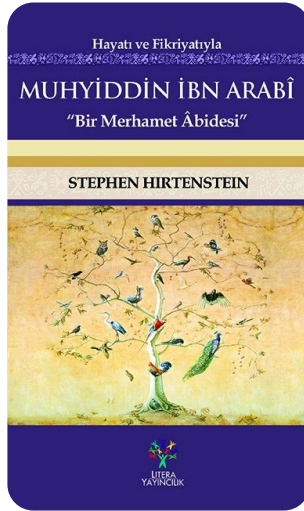

Hayatı ve Fikriyatıyla Muhyiddin İbn Arabi

Bir Merhamet Âbidesi

Stephen Hirtenstein, The Unlimited Mercifier: The Spiritual Life and Thought of Ibn 'Arabi, Çev.: İrfan Kelkitli, Litera Yayıncılık, İstanbul 2016, 392 s.

Sühan Dilara Özcan*

*Keşifle idrak ettiğin ilah
Fikirle bildiğin ilah değil, unutma! (s.119)*

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, sdozcan@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6946-7616

Stephen Hirtenstein, Cambridge’de tarih yüksek lisans eğitimi ve akademisyenlik kariyerinin ardından çalışmalarını Muhyiddin İbn Arabi üzerine yoğunlaştırmış bir isimdir. Araştırmaları ağırlıklı olarak sufi metafizik, sufi şiir ve felsefe eksenindedir. 1977’de Oxford’da kurulan Muhyiddin İbn Arabi Cemiyeti’nde (Muhyiddin Ibn Arabi Society) dergi editörü ve Anqa Yayınları’nın kurucu ortağıdır. Kendisi bir yandan Oxford Üniversitesi’nde derslerine ve İsmaili Araştırmaları Enstitüsü’ndeki editörlük görevine devam ederken bir yandan da İbn Arabi üzerine konferanslar vermekte, Arabi’nin gezdiği yerlere turlar düzenleyerek Ekberi düşünceyi anlatmaktadır.

Hirtenstein’in kaleminden dökülen eser, Muhyiddin İbn Arabi’nin biyografisi niteliğindedir. Kitap Önsözü müteakip Takdim, Hayatının Batı Dönemi, Merkeze Giden Yol, Merkezden Çevreye ve Kavşaklara Yerleştirme şeklinde beş ana başlık taşır. Kitabın sonunda İbn Arabi’nin eserlerinden otuzunun kısaca açıklamasını içeren Ek:1 ve kapsamlı olma iddiasından uzak, İbn Arabi’nin İslam, Hıristiyan ve Yahudi dünyasındaki çağdaşlarının bahsedildiği Ek:2 yer almaktadır. Kitabın iskeleti ekleri takiben İleri Okumalar ile tamamlanmaktadır.

İlk bölüm İbn Arabi’nin içine doğduğu Mağribi kültür ve on ikinci yüzyılda Müslüman İberik Yarımadası’ndaki siyasi dengelerden bahsederek başlamaktadır. Devamında ise *vahdet*, *halk-Hakk ilişkisi*, *Vahid-Ehad* kavramları yer yer âyet ve misallerle açıklanmaktadır. Bu bölümde verilen Ekberi düşüncenin girizgâhı niteliğindeki genel malumat, kitaptaki tüm başlıklara temas eder niteliktedir. İbn Arabi’nin hayatının geri kalanı diğer bölümlerde kesitler şeklinde açılarak ele alınmaktadır.

İbn Arabi’nin bulunduğu coğrafyanın evrelerine yönelik işaretler ilk iki bölümde yer almaktadır. Endülüs’ün en parlak döneminde doğan İbn Arabi’nin ailesine ait malumat da bu kısımdadır. Babasının, Muvahhidlerin emriyle ilişkisi sayesinde göçtükleri İşbiliye (Sevilla) şehrinin sosyo-politik yapısı, küçüklüğünden itibaren nasıl bir ortamda mayalandığını tasvir açısından panoramik tarzda sunulmuştur.

İkinci bölümün ilerleyen alt başlıklarında Âdem-Havva kıssası, İbn Arabi’nin varlığın üç temel yönü şeklinde nitelendirdiği ruh, cisim ve nefis kavramları izah edilmiştir. Manevi yolun üç tahakkuk derecesi Cibril hadisinden mülhem *İslam*, *iman* ve *ihsan* perspektifiyle örneklendirilmiştir. Nübüvvet ve velayet konusu âyet ve hadisler ışığında özetlenerek şeriat getirme görevinin sona ermesinin *mübeşşirat*

diye ifade edilen ilhamın da kesilmesi anlamına gelmediği vurgulanmıştır. İbn Arabi'nin sülûkunda deneyimlediği bir yöntem konumundaki Hakk ile kurulan bağlantıyı anlatmada kullandığı *veh-i has* kavramı açıklanmıştır. Alt başlıklarda onun Hızır (as) ile irtibatına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde bir yandan Muvahhidlerle ulaşılan siyasi nüfuzun tesirine bir yandan da paradoksal bir şekilde Müslüman İspanya'da Hristiyanlığın artan etkisine dikkat çekilmiştir. İbn Arabi, Endülüs'te yaşanan gelişmelerle eşzamanlı olarak yolculuğa çıkma vaktinin geldiğini sezmiştir. Kendi manevi miracı diye nitelediği bu isra yolculuğunu gerçekleştirmek üzere bulunduğu şehirden ayrılmıştır. Bu noktadan itibaren seyahat, onun manevi hayatının bir dinamiği haline gelmiştir. Bölümün devamında yine birinci ağızdan bir anlatımla, Marakeş'e giderken makamü'l-kurb olan yakınlık makamını elde edişini müjdeleyen varidata değinilmiştir. Kalbine gelen manaların Muhammedi verasetle ilişkisine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde İbn Arabi'nin ömrü, batıda geçirdiği ilk yarı ve doğuda geçirdiği ikinci yarı şeklinde tasnif edilmektedir. Hayatı telifat açısından hayli yoğundur. Velûd bir sufi müellif olan İbn Arabi'nin manevi yolculuğuna ışık tutan kaynaklar ömrünün daha ziyade batı dönemine aittir. İbn Arabi'yi, doğuya yoğunlaşan seyahatlerinde uzun konaklamalar ve kurulacak sağlam dostluklar beklemektedir. Bunlardan biri, ilerleyen yıllarda üvey oğlu olacak Sadreddin Konevi'nin babası Mecdüddin İshak b. Yusuf'tur. İbn Arabi, farklı şeyhlerden hırka giydiği uzun seyahat döneminin sonunda bir müddet için Selçuklu Devleti sınırlarındaki Malatya'ya demir atmıştır. Burada Mevlana Celaleddin Rumi'nin babası Bahaeddin Veled ile görüştüğü de rivayet edilmektedir. Alt başlıkların devamında *muhabbet* kavramı ele alınmış ve takiben sevginin üç mertebesi etraflıca açıklanarak hepsinin Hak Teâla'ya nasıl döndüğü anlatılmıştır.

Beşinci bölümde İbn Arabi'nin Şam'daki son yedi yılı tasvir edilmiştir. İbn Arabi, şehrin en nüfuzlu ailelerinden biriyle kurduğu yakın münasebet ve aldığı destekle kendini eser telifine ve tedrisata adanmıştır. İçe yaptığı yolculuğu seyahatlerle birleşince fikirleri, kendisiyle birlikte gittiği yerlere de taşınmıştır. Konakladığı duraklarda yaptığı okumalar ona katılmayan kesimler yanında, mübtedi sufilerce de olumsuz akis bulmuş hatta İbn Arabi'ye düşmanlık besleyen bir kesim bile oluşmuştur. O kadar ki düşmanları tarafından Şam'da katledildiğine

dair kuvvetli bir sözlü gelenek mevcuttur. Yazarın beşinci bölümün son alt başlığına Doğu ve Batı ismini vermesi, kitabın genelinde gördüğümüz manevi ve fiziki yolculuğun, doğuda ve batıda hem bir etkilenme hem de bir etkileme içeriyor olmasını akıllara getirmektedir.

Her başlığın dönem tasvirleriyle beraber aktarılması ve hadiselerin geçtiği yerlere ait resimlerin açıklamalarıyla beraber eklenmesi, okuyucuyu o zamana ve döneme götürmeyi hedeflemektedir. Konular arası geçişlerde sıklıkla başvurulan diyalog kesitleri, mevzuyu daha anlaşılır kılmaktadır. Eserde Fütûhât-ı Mekkiyye ve Rûhü'l-Kuds'ten yoğun şekilde faydalanılmıştır. Doğrudan atıfta bulunulmasa da konularla ilgisi açısından referans gösterilen kaynaklarla, bibliyografyaya katma değer sağlanmıştır. Metin içerisinde anlam netliğini tesis için kimi zaman dipnotlarda açıklamalara gidilmiştir.

Kitap, İbn Arabî düşüncesine giriş mahiyetinde bilgi elde etmek ve Ekberî düşüncede yer bulan temel kavramlara genel hatlarıyla vukufiyet kazanmak isteyenlerin faydalanabileceği düzeydedir. Yazar da ön sözüne eseri akademiya dan ziyade genel okuyucu kitlesine yönelik hazırladığını beyan etmektedir. Metin, zihinlerde parça parça duran Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Şems-i Tebrîzî, Ebû Medyen, Abdülkâdir Geylânî, Ebû Nasr es-Serrâc, Müeyyidüddin Cendî, Abdürrezzak Kâşânî, Dâvûd-i Kayserî gibi isimleri kronolojik sırada sunarak tasavvufî geleneğe ait sufilerin çoğunu tek bir düzlemde görebilmeyi ve dolayısıyla etkileyen-etkilenen ilişkisini fark edebilmeyi sağlamaktadır. Yazarın İnsan Mutluluğunun Simyası ve yine İbn Arabî ile ilgili telif ettiği Kalbin Yedi Günü adlı iki eseri daha bulunmaktadır. Tasavvuf dalında Nakşibendilik, Ebu Talib el-Mekki'de Tasavvuf ve Osmanlı'da Nakşibendilik adlı eserlerin tercümesinde de rol alan İrfan Kelkitli'nin, kitabı sade, anlaşılır ve anlam geçişi bakımından akışkan kıldığı söylenebilir. Muhyiddin İbn Arabî'ye dışarıdan bir bakış sergilemekten ziyade onunla beraber yürüyen bir perspektif çizen eserde emeği geçenleri tebrik ederiz.